

факти, що в Давньому Римі найпоширенішим об'єктом злочинів ставали заповіти, які підробляли як повністю, так і вносили часткові зміни [1, с. 184].

Кримінальним кодексом України передбачено відповідальність за окремі види злочинів, пов'язані з підробкою документів. Розкриття і розслідування цих видів злочинів неможливе без висновку технічної експертизи документів, в якому вказується, чи було вчинено фактично злочин, якщо так, то в який спосіб. Під час розслідування і розкриття шахрайства, привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, а також злочинів у сфері господарської та службової діяльності та ін., пов'язаних із незаконним обігом документів, висновки технічної експертизи документів допомагають виявляти та доказувати деякі важливі обставини злочинних посягань.

Встановлення ознак та способів підробки документів у кримінальних провадженнях неможливе без призначення та проведення різних видів технічної експертизи документів.

Розглянемо, які види технічної експертизи проводять, та що є об'єктами їх дослідження. Об'єктами дослідження цього виду експертиз є реквізити документів (відбитки печаток та штампів, рукописні тексти, підписи, фотознімки і т. ін.), матеріали документів (основа документа: папір, картон, плівка, пластик; барвники, які використовуються для нанесення штрихів та відбитків; супутні речовини: клей, нитки тощо), технічні засоби, що використано для виготовлення документів, а також зразки для порівняльного дослідження.

Призначення технічної експертизи документів є першочерговим етапом взаємодії особи, яка ініціює проведення дослідження, та експерта, який безпосередньо його проводитиме, та регулюється діючим законодавством. Однак під час призначення та під час використання результатів дослідження виникає чимало проблем.

Однією з таких проблем на нашу думку є те, що під час призначення експертизи ініціатори дослідження не можуть чітко сформулювати питання експерту, або ставлять такі питання, які не входять до компетенції експерта, тобто виходять за межі його спеціальних знань або не передбачені методикою проведення певного дослідження, ставлять неактуальні або зайві питання відносно конкретних об'єктів. У разі, якщо запитання сформульовано нечітко або їх редакція незрозуміла, експерт невідкладно заявляє ініціатору

клопотання про уточнення запитань. До вирішення заявленого експертом клопотання призупиняється проведення судової експертизи або експертного дослідження [2]. Такі моменти негативно впливають на розкриття злочинів, збільшують строки проведення досліджень, що також впливає на строки розслідування, адже відповідь експерта на некоректні питання не принесе користі по справі і проведене дослідження буде неінформативним.

Наступною проблемою під час призначення технічної експертизи документів, на нашу думку, є ненадання або надання не в повному обсязі зразків для порівняльного дослідження. Відповідно до чинного законодавства, експерт може звернутися до ініціатора дослідження з клопотанням про надання додаткових матеріалів чи зразків, які йому необхідні для проведення експертизи. До виконання заявленого клопотання проведення судової експертизи або експертного дослідження призупиняється загалом або в частині вирішення окремого запитання [2]. Законодавством також передбачено, що у разі невиконання заявленого експертом клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, протягом 45 днів з дня направлення клопотання експерт повертає матеріали без виконання або не вирішує окреме (-і) запитання, стосовно якого (-их) не задоволено заявлене ним клопотання [2].

Вважаємо, що для вирішення розглянутих проблем необхідно належно організувати взаємодію між ініціатором проведення експертизи (юридичною або фізичною особою) та експертом. У разі необхідності потрібно звернутися до експертної установи де планується проведення дослідження і отримати консультацію стосовно можливостей технічної експертизи документів залежно від обставин справи та об'єктів дослідження. Удосконалити методичні рекомендації щодо призначення та проведення технічної експертизи документів відповідно до сучасних науково-технічних можливостей, адже від результатів експертизи залежить розкриття та розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Белкин Р. С. Избранные труды. Москва : Норма, 2010. С. 987.
2. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 17.07.2017 р. № 591 (зі змін та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17> (дата звернення: 25.02.2021).

А. Р. Бізер,

головний судовий експерт Чернівецького НДЕКЦ МВС України, м. Чернівці, Україна,
e-mail: bizia@i.ua

ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ БОЄПРИПАСІВ

Анотація. Розглянуто основні питання застосування термінологічного апарату у справах, пов'язаних із незаконним обігом боєприпасів. Підкреслено відсутність єдиного підходу до концептуальної бази за цими питаннями.

Ключові слова: термінологія, судова експертиза, боєприпаси, незаконний обіг боєприпасів.

Abstract. The main issues of using terminological apparatus in cases related to the illicit ammunition trafficking

are considered. It is emphasized that there is no unified approach to the conceptual framework on these issues.

Keywords: terminology, forensic examination, ammunition, illicit ammunition trafficking.

Аннотация. Рассмотрены основные вопросы применения терминологического аппарата в делах, связанных с незаконным оборотом боеприпасов. Подчеркнуто отсутствие единого подхода к концептуальной базе по этим вопросам.

Ключевые слова: *терминология, судебная экспертиза, боеприпасы, незаконный оборот боеприпасов.*

Останніми роками в Україні спостерігається збільшення кількості злочинів, що пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї та боеприпасів. Це пояснюють конфліктом на Сході України, надходженням на територію України з-за кордону (здебільшого з Туреччини) предметів, що не є вогнепальною зброєю (стартових/сигнальних пістолетів, револьверів тощо), які в подальшому переробляють на предмети з ознаками вогнепальної зброї.

Розслідуючи такі злочини, виникають суперечності щодо кваліфікації діянь, пов'язаних із відсутністю єдиної понятійної (термінологічної) бази. Так, в Україні відсутній єдиний законодавчий акт (закон) про зброю. У чинних нормативних актах (проекти Законів від 02.09.2019 р. № 1222 та від 06.11.2020 р. № 4335) не визначено поняття «зброя», «боеприпаси», «складові частини» тощо.

Відповідно до ч. 1 ст. 263 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) відповідальність настає за «носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу».

Під час розгляду справ, пов'язаних із незаконним обігом зброї та боеприпасів, суди трактують термін «закон» (у широкому розумінні) як сукупність нормативних актів (законів, постанов, наказів, інструкцій), тоді як захисники аргументують свою позицію, базуючись на вузькому понятті «закону» (нормативний акт, прийнятий Верховною Радою України).

Спробами вирішення цього питання можна вважати Постанови Верховного Суду України від 31.05.2018 р. та 04.12.2018 р. Зокрема, у Постанові від 31.05.2018 р. [1] зазначено: «Що стосується доводів, викладених у доповіднях до касаційної скарги захисника, про те, що за відсутності в Україні закону, який би регулював порядок надання дозволу на носіння зброї, у діях ОСОБА_2 відсутня подія злочину, то вони є безпідставними, оскільки норма ст. 263 КК України є субсидіарною і для розуміння незаконності поведінки зі зброєю, вимагає аналізу відповідного закону».

У цьому випадку поняття «закон», яке використав законодавець, має розширене тлумачення й містить законодавство у цілому, зокрема нормативні акти, що регулюють відповідні правовідносини, порушення яких утворює об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 263 КК України.

У Постанові від 04.12.2018 р. [2] зазначено: «Диспозицію частини першої статті 263 КК не можна вважати бланкетною, оскільки вона не посилається на інші закони чи нормативні акти у визначенні заборонених діянь, а визначає їх у своєму тексті». Відповідно до цього положення заборонено «носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв». Власне, ця заборона є диспозицією ч. 1 ст. 263 КК України, яка супроводжується визначеними

у цьому самому положенні санкціями. Отже, суди термін «закон» під час розгляду диспозиції ст. 263 КК України трактують у широкому розумінні.

Вивчивши низку вироків у справах, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї та боеприпасів, встановлено, що під іншими нормативними актами суди розуміють наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622 [3], яким затверджено Інструкцію про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів. Під час судового розгляду для вирішення питання щодо наявності складу злочину суд посилається на визначення боеприпасів відповідно до п. 8.9 зазначеної Інструкції: «Боеприпаси — спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту. До бойових припасів належать патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а також заряджені патрони до гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсулі».

Водночас, під час винесення рішення суди керуються Постановою Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3 [4], у якій п. 5 зазначено: «Бойовими припасами визнаються патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху. Патрони та набой до гладкоствольної мисливської зброї, а також патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, не є предметом злочинів, передбачених ст. 262, 263 КК».

Аналізуючи визначення терміна «бойові припаси», наведених в інструкції та Постанові Пленуму, звернемо увагу на деякі розбіжності. Зокрема, відповідно до Постанови бойовим припасом є виключно патрони до нарізної вогнепальної зброї, тоді як в Інструкції до бойових припасів заряджені патрони належать також до гладкоствольних мисливських рушниць.

Проаналізувавши лише два нормативні акти, на які найчастіше посилаються суди, зауважимо неоднозначність уживаних суддями термінів. Проблему посилює суб'єктивізм власних думок представників судової влади.

Окрім цього, слід зауважити, що з 04.07.2013 р. на території України набрав чинності Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [5], у якому також використано термін «боеприпас».

Отже, під час розгляду справ суди мають керуватися кількома нормативними актами, у яких визначення одного терміна частково відрізняється за змістом. Також слід

згадати, що до моменту судового розгляду об'єкти проходять дослідження у відповідних експертних установах, які керуються термінами, визначення яких дано у відповідних методиках і стандартах.

Аналіз продемонстрував, що на сьогоднішній день в Україні існує проблема відсутності єдиного підходу до понятійної (термінологічної) бази, що призводить до неприйнятної багатозначності певного терміна для оцінювання діянь, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї та боєприпасів. Усунення цієї проблеми можливе через прийняття в межах національного законодавства єдиного нормативного акту (закону), який дав би однозначне тлумачення (визначення) термінів і впорядкував соціальні відносини в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Постанова Верховного Суду України від 31.05.2018 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74475834> (дата звернення: 24.02.2021).
2. Постанова Верховного Суду України від 04.12.2018 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78628039> (дата звернення: 24.02.2021).
3. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78628039> (дата звернення: 24.02.2021).
4. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02> (дата звернення: 24.02.2021).
5. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 31.05.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792 (дата звернення: 24.02.2021).

М. І. Бобро,

старший судовий експерт Запорізького НДЕКЦ МВС України, м. Запоріжжя, Україна,
e-mail: zapsonda@ukr.net

МОЖЛИВОСТІ СУДОВОЇ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ

Анотація. У публікації висвітлено роль у розслідуванні кримінальних проваджень судової дактилоскопічної експертизи, особливості її проведення, функціонування дактилоскопічних обліків та їх значення в розкритті злочинів.

Ключові слова: судова експертиза, дактилоскопія, дослідження, дактилоскопічний облік, ідентифікація.

Abstract. This publication highlights the role in investigation of criminal proceedings of forensic fingerprint identification, peculiarities of its conducting, functioning of fingerprinting records and their importance in crime detection.

Keywords: forensic examination, fingerprint identification, research, fingerprint records, identification.

Аннотация. В публикации освещена роль в расследовании уголовных производств судебной дактилоскопической экспертизы, особенности её проведения, функционирование дактилоскопических учётов и их значение в раскрытии преступлений.

Ключевые слова: судебная экспертиза, дактилоскопия, исследования, дактилоскопический учёт, идентификация.

Одними з найважливіших джерел судових доказів є сліди, залишені на місці злочину, та висновки експертів щодо їх дослідження.

Серед різноманіття слідів, що вилучають із місця події, дуже велике значення мають сліди рук, що є відображенням папілярних візерунків пальців і долонь рук на різноманітних предметах. Індивідуальність і стійкість будови папілярних узорів дає можливість використовувати їх для ідентифікації особи.

Як відомо, сліди дактилоскопічного походження містять інформацію про окремі обставини злочину. Так, наприклад, за слідами рук, виявленими на різних місцях події, можна визначити, що їх залишила одна або кілька осіб, які ще невідомі органам досудового розслідування. Сліди дактилоскопічного походження (зокрема, сліди пальців та долонних поверхонь рук) порівняно з іншими слідами набагато частіше зустрічаються на місцях події й дають змогу встановити цінні та детальні обставини справи. Сліди дактилоскопічного походження виникають в результаті різноманітних дій людини (зокрема, під час підготовки, скоєння та укріплення злочину). Виявлення та вивчення таких слідів дає змогу визначити деякі специфічні ознаки особи, що їх залишила (орієнтовний вік, будову кисті, наявність ушкоджень, сторонніх предметів, окремі професійні ознаки) та дає змогу досягти основної мети — ідентифікувати особу, яка скоїла злочин, та розкрити його.

Сутністю дактилоскопічного дослідження є дактилоскопічна експертиза, у процесі якої експерт досліджує сліди папілярних узорів. Метою дактилоскопічного дослідження є вирішення завдань ідентифікаційного характеру та інших питань щодо утворення досліджуваних слідів папілярних узорів [1, с.43].

Отже, результати дактилоскопічної експертизи мають іноді якщо не вирішальне, то істотне значення. Вони допомагають вибору основної версії поміж інших, дотримуючи яку можна з'ясувати обставини справи, а також сприяють усуненню суперечностей є свідченнях допитаних осіб [2].